

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM</i> C. MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLTOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаі Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE "SIGHT WORD" READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Lívia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolettta: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN

Nárai Márta

Széchenyi István Egyetem

MTA KRTK RKI

Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet

naraim@sze.hu

Abstract

A well-functioning society needs active citizens who participate in dealing with social problems and who are involved in shaping social processes. It is important that young people meet opportunities in their studies that give rise to social sensitivity, openness of other people's problems, and raise awareness of the importance of social responsibility and engagement, and provide opportunities for direct experience in this field. In my study I would like to discuss the responsibility of higher education institutions in this field, during which I present the work of Voluntary Helping Practice course at the Széchenyi István University in Győr. The aim of this course is to increase the social sensitivity of young intellectuals, to get to know the importance of social responsibility and to give opportunities to practice. The author herself participates in the work of this subject.

Key words: active citizen, social responsibility, social sensitivity, participate, universities.

Absztrakt

Egy egészséges, jól működő társadalom elképzelhetetlen a társadalmi problémák kezelésében, a társadalmi folyamatok alakításában szerepet vállaló aktív állampolgárok nélkül. Fontos, hogy a fiatalok tanulmányaik során találkozzanak olyan lehetőségekkel, amelyek teret adnak a társadalmi érzékenység kibontakozásának, a mások helyzete és problémái iránti nyitottságnak, és erősítik a társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás fontosságát, lehetőséget teremtenek e téren közvetlen tapasztalatszerzésekre. Tanulmányomban a felsőoktatási intézmények e téren játszott felelősségét kívánom körüljárni, melynek során a győri Széchenyi István Egyetemen több mint egy évtizede folyó, napjainkban Önkéntes segítő gyakorlat névre hallgató kurzus keretein belül folyó munkát is bemutatom. E stúdium célul tűzte ki a fiatal értelmiségiek társadalmi érzékenységének növelését, a társadalmi felelősségvállalás fontosságának megismertetését, és lehetőséget teremt e téren a közvetlen tapasztalatszerzésre. A szerző maga is részt vesz e tantárgy munkálataiba.

Kulcsszavak: aktív állampolgárság, társadalmi felelősségvállalás, társadalmi érzékenység, részvétel, egyetemek.

Bevezetés

Egy jól működő társadalomhoz és gazdasághoz aktív állampolgári létre van szükség, amely feltételezi, hogy az emberek nyitottak legyenek a társadalmi problémákra, bizonyos fokú társadalmi érzékenységgel bírjanak, valamint tudatos alakítói, formálói legyenek a helyi társadalom, közösség életének, a társadalmi folyamatoknak, vegyenek részt a társadalmi problémák kezelésében. Ez az aktivitás megkívánja a társadalmilag felelős szemlélet meglétét, annak felismerését, hogy nem csak egyéni, illetve szűk közösségi (pl. családi) szinten kell az életünkről gondolkodni, hanem tágabb közösségi szinten (társadalmi, de akár világviszonylatban) is. Fel kell ismernünk, hogy a szűkebb-tágabb közösségünkben és környezetünkben zajló folyamatok nem rajtunk kívül álló dolgok, azokat nemcsak elszenvetni, eltűnni kell/lehet, hanem alakítani, befolyásolni is. A tudatos befo-

lyásoláshoz, aktivitáshoz azonban több kell egyszerű lelkesedésnél. Kell annak a meggyőződése, hogy tudunk változásokat elérni, tudunk hatással lenni, a „rajtunk is múlik” érzése, és legfőképpen kell olyan tudásoknak és készségeknek, képességeknek, tapasztalásoknak a megléte, amelyek alkalmassá teszik az embereket a hatékony szerepvállalásra, befolyásolásra, részvételre, érdekérvényesítésre, a köz ügyeinek alakítására.

Tanulmányomban a felsőoktatási intézmények e téren játszott felelősségét kívánom körüljárni, melynek során a győri Széchenyi István Egyetem hallgatói számára elérhető két szabadon választható tantárgy, a több mint egy évtizede folyó, napjainkban Önkéntes segítő gyakorlat névre hallgató kurzus, illetve a Társadalmi felelősség kurzus keretein belül folyó munkát is bemutatom. E stúdiumok célul tűzték ki a fiatal értelmiségiek társadalmi érzékenységének növelését, a társadalmi felelősségvállalás fontosságának megismertetését, és lehetőséget teremtenek e téren a közvetlen tapasztalatszerzésre. A szerző maga is részt vesz e tantárgyak munkálataiban.

Az egyetemek felelőssége és szerepe az aktív állampolgárrá formálásban

Külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a szocializáció szempontjából kitüntetett egyik életkori szakaszban, a fiatal korban (középkorúskorban, illetve a felsőoktatási évek alatt) szerzett segítő tevékenységgel, önkéntességgel, közösségi részvétellel kapcsolatos élmények, tapasztalatok a felnőttkori aktivitás szempontjából nagyon meghatározóak. Az ezen életkorokban gyakorolt segítő tevékenység, önkéntesség, közösségi részvétel (pl. akár egy sportegyesületben vagy egy diákszervezetben) növeli annak a valószínűségét, hogy valaki felnőttként is aktívan szerepet vállal e téren (Brown 1999a, Smith 1999, Wilson–Musick 1999).

Elsődleges szocializációs közegként (Andorka 2006) a családnak fontos mintaadó szerepe van a felnövekvő generációk számára a társadalmi aktivitás területén is, beleértve ebbe azt is, hogy milyen szemléletet közvetít a család – például szenvedői vagy cselekvői, esetleg lázadói attitűdöt (lásd Csepeli–Prazsák 2011) ad át –, illetve azt is, hogy hogyan viszonyulnak a segítségre szoruló társadalmi csoportokhoz, szolidárisak-e vagy sem, hogyan gondolkodnak a saját és mások felelősségéről, sajátjuknak tekintik-e a társadalmi-környezeti problémákat vagy sem, érzik-e, értelmezik-e ezek kialakulásában, illetve oldásában, kezelésében saját felelősségüket vagy sem. Ugyanakkor természetesen a szülői, rokoni minták mellett a társadalmi érzékenység, segítői attitűd, társadalmi felelősség-/szerepvállalás

szemléletének, gyakorlatának kialakításában más szocializációs közegeknek is meghatározó jelentősége van. Különösen a magyar társadalomban, ahol, bár a szolidaritás fontos értéknek számít, és nagy hagyományai vannak (Czakó et al. 1995, Kuti 1997, Czike–Kuti 2006), de az elsősorban a családtagokra, rokonokra koncentrálódik és korlátozódik (*Önkéntes munka...* 2012; *Az önkéntes munka...* 2016). És ahol a cselekvő, aktív állampolgárok aránya, és így a társadalmi aktivitás mértéke – legyen szó akár önkéntességről, civil szervezeti részvételről, állampolgári-közösségi kezdeményezésekről, vagy társadalmi megmozdulásokon, vagy szavazáson való részvételről – nem túl kedvező (lásd pl. Csepeli–Prazsák 2011, Nárai–Reisinger 2016). Elmondható, hogy hiányoznak a pozitív társadalmi minták e téren, a családok többségében a szülők nem szolgálnak példaként, mintaképül gyermekeiknek a társadalmi érzékenység, társadalmi szerepvállalás, felelősségvállalás terén (Bartal–Kmetty 2010, Nárai–Reisinger 2016). Fontos szereplők lehetnek e téren az oktatási intézmények, beleértve a felsőoktatást is, és a különböző közösségek, civil szervezetek (pl. egyesületek, klubok, alapítványok, vallási közösségek). A társadalmi érzékenység megteremtésében, a társadalmilag felelős szemlélet kialakításában, az aktív részvételhez, szerepvállaláshoz szükséges állampolgári kultúra megteremtésében kétségkívül az oktatási intézményeknek is van szerepe, felelőssége. Ez ugyanúgy a felsőoktatási intézmények felelősségi körébe is tartozik, mint például az „oktatás, a kutatás és a tudásvagyon társadalmi-gazdasági hasznosítása”; a „tudás-centrumként való működés, a tudományos eredmények disszeminációja és a társadalmi kapcsolatok erősítése”, vagy akár a társadalmi mobilitás elősegítése (*Társadalmi felelősségvállalás...* 2016, 7). Az esélyegyenlőség biztosítása, a hátrányos helyzetű fiatalok felsőoktatási részvételének elősegítése mellett vannak, akik az egyetemek társadalmi felelősségvállalása kapcsán a szólásszabadság, a demokrácia és az emberi jogok értékeinek megerősítésében betöltött szerepét hangsúlyozzák (*Fókuszban...* 2017).

Fontos, hogy a fiatalok tanulmányaik során találkozzanak olyan lehetőségekkel, amelyek teret adnak a társadalmi érzékenység kibontakozásának, a mások helyzete és problémái iránti nyitottságnak, és erősítik a társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás fontossága tudatát, lehetőséget teremtenek e téren közvetlen tapasztalatszerzésekre. Ezek a lehetőségek hozzájárulnak az egyetemisták, a leendő értelmiségi kör állampolgári tudásának, kompetenciáinak fejlesztéséhez, szemléletének formálásához, amely a felsőoktatás értelmiségnvelési feladatai közé kell, hogy tartozzon

(Tóbiás 2014). Fontos terület ez, hiszen kutatási tapasztalatok rendre azt igazolják, hogy a társadalmi problémák iránti érzékenység, az önkéntesség, a közügyek befolyásolására törekvés, a civil szervezetekben való részvétel, a helyi és országos ügyekben való tájékozottságra törekvés stb., azaz az aktív állampolgári lét jellemzőbb a magasabban kvalifikált emberek körében (Boumendil é. n., Czike 2006, Nárai 2008, 2014a, 2014b, Nárai–Reisinger 2016).

Hogyan tudnak hozzájárulni az oktatási intézmények a társadalmi érzékenység és a társadalmilag felelős szemlélet kialakításához?

Az oktatási intézmények, így az egyetemek is elsősorban a nem formális és informális eszközöket, módszereket is használó tapasztalati tanulás révén segíthetik a szemléletformálást, az érzékenyítést. Fontos, hogy a diákok, hallgatók olyan programokban, projektekben, tevékenységekben vehessenek részt, ahol lehetőséget kapnak a személyes megtapasztalásra, társadalmi problémák megismerésére, szerepvállalási-támogatási lehetőségek kipróbálására, amelyek által megélhetik és megérthetik a segítségnyújtás, szolidaritás, felelősségvállalás fontosságát. Továbbá olyan készségeikben, képességeikben, illetve tudásaikban fejlődhessenek, amelyek fontosak az aktív állampolgári léthez (pl. empátia, együttműködési képesség, kommunikációs készség, vitakészség, kompromisszumok kötése, nyitottság, társadalmi szerepvállalási és részvételi lehetőségek, jogtudatosság stb.). Akár már óvodás korban életkoruknak megfelelő módon és formában lehet a gyerekeket érzékenyíteni a segítségnyújtásra, az odafigyelésre, mások érdekeinek figyelembevételére azáltal például, hogy különböző szituációkon, szerepjátékokon keresztül megmutatjuk számukra, hogyan segíthetnek az időseknek, a fogyatékosokkal élőknek vagy a nélkülözőknek, vagy mit tehetnek a környezetük védelme érdekében. Az általános iskola felső tagozatától, illetve középiskolás kortól pedig olyan programokba, illetve tevékenységekbe is bevonhatók a fiatalok, amelyek egyrészt konkrét társadalmi problémákkal és/vagy segítségre szoruló csoportokkal ismertetik meg őket, másrészt azok megoldásában, kezelésében való szerepvállalásra érzékenyítenek, adnak lehetőséget kipróbálás, aktív bevonódás, tevékenység révén. 2016 óta azonban már nemcsak lehetőség, hanem kötelezettség is a magyar középiskolások számára segítő tevékenység végzése, melyről a 2011. évi Nemzeti köznevelésről szóló CXC. törvény rendelkezik, illetve melynek kereteit, területeit és dokumentálásának követelményeit a 20/2012. (VIII.

31.) EMMI rendelet szabályozza. A Köznevelési törvény 50 óra közösségi szolgálat elvégzését írja elő a középiskolásoknak, melynek igazolása az érettségi vizsga megkezdésének feltétele. A közösségi szolgálat hozzájárulhat a szociális érzékenység, a szolidaritás, a felelős állampolgári lét elsajátításához, ugyanakkor az első évek tapasztalata nem minden esetben volt pozitív. Megfelelő tájékoztatás hiányában sok iskola, pedagógus, de maguk a szülők és a gyerekek is csupán nyűgként, kötelezettségnek élték, élik meg a közösségi szolgálatot, és nem olyan lehetőségnek, amely segíti a fiatalokat abban, hogy felelős állampolgárrá váljanak, hogy olyan készségeikben (pl. elfogadás, szolidaritás, empátia, együttműködés, felelősségvállalás) fejlődjenek, amelyek elsősorban nem a tárgyi és szakmai tudások által fejlesztethetők. Ahol sikerült a kezdeti nehézségeken úrrá lenni, a közösségi szolgálat értelmét megérteni és megértetni, valamint a diákok szabad választásának teret adva, a fogadó intézmények, szervezetek lehetőségeinek megfelelően alakítani a kereteket, és valóban értelmes, hasznos tartalommal, tevékenységgel megtölteni, ott a közösségi szolgálat elérheti célját: hozzájárulhat a társadalmilag felelős szemlélet formálásához, ahhoz, hogy a fiatalok majdan a társadalmi problémák megoldásában, környezetük alakításában aktívan közreműködő, szociálisan érzékeny, cselekvő, felelős állampolgárrá váljanak.

A felsőoktatási intézményekben tanuló fiatalok esetében is vannak olyan kezdeményezések (pl. kurzusok, projektek, programok, illetve pályázatok formájában), amelyek lehetőséget adnak a hallgatók társadalmi problémák iránti érzékenyítésére, segítő tapasztalatok szerzésére, a társadalmi szerepvállalás, felelősségvállalás gyakorlására, megtapasztalására, ilyen irányú szemléletformálásra. Erre azért is szükség van, mert jelenleg az egyetemisták körében sem igazán beszélhetünk aktív állampolgári tudásokról, motivációkról, kompetenciákról. Bár kevés az erre vonatkozó felmérés, de azok azt mutatják, hogy kevesen végeztek vagy végeznek önkéntes tevékenységet (pl. Fényes–Kiss 2011), többségük nem nagyon kapott, illetve kap ösztönzést társadalmi aktivitásra (ez alól a közösségi szolgálatban már érintett fiatalok kivételek, ennek azonban felemásak a tapasztalatai), a társadalmi részvétel eszközeivel, lehetőségeivel nem nagyon vannak tisztában, nem igazán látják sem egyéni, sem választott szakmájuk lehetőségét, felelősségét egyes társadalmi problémák kezelésében (Tóbiás 2014).

Mindenesetben igaz azonban, függetlenül attól, hogy középiskoláról vagy felsőoktatásról van szó, hogy szükség van a tapasztalások megfelelő feldolgozására is! És szükség van a társadalmi szerepvállaláshoz, társa-

dalmi részvételhez, jogtudatossághoz szükséges konkrét ismeretek, tudások átadására, illetve készségek, képességek fejlesztésére is, amire akár a formális oktatás keretein belül is sor kerülhet, kiegészítve a tapasztalati tanulást. A Flash Eurobarométer nemzetközi felmérés tapasztalatai szerint maguk a diákok (is) az iskolának lényegesen nagyobb szerepet szánának az aktív állampolgársághoz szükséges információk és ismeretek átadásában, készségek kialakításában és fejlesztésében (Gáti 2010) (pl. társadalmi szerepvállalási és részvételi lehetőségek, állampolgári jogok és kötelességek, érdekérvényesítési lehetőségek stb.).

Ezek a fiatalkori élmények a tanulás és a tapasztalatok által járulnak hozzá a felnőttkori társadalmi aktivitás ösztönzéséhez. Ezek a tapasztalatok, tudások szemléletet formálnak, információt adnak az aktív társadalmi szerepvállalás, illetve segítségnyújtás lehetőségeiről és jelentőségéről, a segítségre szoruló társadalmi csoportokról, és nem mellesleg megtapasztalható az a pozitív érzés, öröm, amit a segítségnyújtás során átél az ember (Brown 1999b). A „jó érzés másoknak segíteni” érzés tulajdonképpen mint egy pszichés jutalom lelki ’bevételeként’ működik; és például az önkéntes tevékenységet végzők motivációi között az egyik leghangsúlyosabb elemként jelenik meg (Czike 2006, Bartal–Kmetty 2010, Nárai–Reisinger 2016). Ugyanakkor külföldi kutatók korábban arra is felhívták a figyelmet, hogy csak az önként vállalt és élvezetesnek talált segítő tevékenységnek, önkéntes munkának van pozitív hatása a felnőttkori társadalmi aktivitásra, a kötelezően végzendő vagy értelmetlen végkimenettel nem igazán bíró tevékenység ellenkező hatással járhat (Smith 1999, Wilson–Musick 1999).

Jó gyakorlatok a Széchenyi István Egyetemen

Az alábbiakban a győri Széchenyi István Egyetemen futó két olyan kurzust mutatom be, amelyek célul tűzték ki a fiatal értelmiségiek társadalmi érzékenységének növelését, a társadalmi felelősségvállalás, szerepvállalás fontosságának megismertetését, amelyek szabadon választható tárgyként lehetőséget teremtenek e téren a közvetlen tapasztalatszerzésekre.

A 2005–2006-os tanévben indult el először a napjainkban *Önkéntes segítő gyakorlat* elnevezést viselő kurzus, melynek célja „[...] tapasztalati tanulási lehetőséget biztosítani segítségre szoruló társadalmi csoportokról és segítségükről, továbbá érzékenyíteni a cselekvő társadalmi felelősség felvállalására” (Tóbiás 2014, 80), valamint, hogy a fiatalok „énképükbe építsék be az értelmiségi felelősségvállalást [...], a társadalmi problémák kezelésében való aktív részvételt.” (*Tárgytematika Önkéntes...* 2018, 1)

Fontos, hogy támogatásra szoruló társadalmi csoportokkal, személyekkel kerüljenek kapcsolatba a fiatalok, akik jólétének javításához személyes segítségükkel járulnak hozzá. A hallgatók köre a nem segítő szakmát választó egyetemi polgárok közül kerül ki.

A segítő gyakorlat során meghatározott órakeretben (42 óra/félév) az egyetemisták elsősorban szociális és gyermekjóléti területen működő önkormányzati és civil szervezeteknél olyan személyes szociális segítő tevékenységet végeznek, ami nem igényel szakmai ismereteket. A kezdetektől fogva számos helyi intézmény és szervezet¹ szolgál gyakorlati helyül, ahol felkészült tereptanár foglalkozik a laikus segítővel. A hallgatók a félév elején a szervezetek személyes bemutatkozása után választanak gyakorlati helyet. Tapasztalataik feldolgozását, tudatos megélését, valamint szociális és társadalompolitikai kontextusba helyezését folyamatos követőszeminárium támogatja. E szemináriumokon kétheti rendszerességgel folyik a munka, melynek során egyrészt érzékenyítő és csapatépítő gyakorlatokat végzünk, másrészt a terephelyen végzett feladatok során szerzett tapasztalatok reflektív és önreflektív módon történő feldolgozása valósul meg. Harmadrészt, mivel a hallgatók többsége nem rendelkezik szociálpolitikai-társadalompolitikai ismeretekkel, sőt általában szociológiai tudásokkal sem, ezért a tapasztalásaik és a mindennapok tükrében foglalkozunk társadalmi kérdésekkel, társadalmi problémákkal és azok hátterével is. A diákok számára a kurzuson alkalmazott tanulási formák kezdetben sok kihívást jelentenek, sokuk számára szokatlan, hogy megnyilvánulást, reflexiót, önreflexiót kérünk, szóban és írásban is, társak előtt is. A hallgatók tanulási folyamata egy legalább 3 oldalnyi házi dolgozat megírásával zárul Segítő kapcsolat részese voltam címmel. A cím kifejezi, hogy elsősorban a saját tapasztalat, tanulás reflektálása a feladat (Nárai et al. 2019).

A kurzus keretein belül a 2018–2019-es tanév tavaszi félévéig több mint 1 500 nem segítő szakmát választott hallgató (különböző mérnök-képzések, informatika, gazdálkodási, jogász, zenész képzéseken) szerzett tapasztalatot a rászoruló emberek jólétéhez való személyes hozzájárulásról, a segítségről, illetve foglalkozott saját (személyes) és választott hivatása társadalmi problémák kezelésében játszott lehetőségeivel, felelősségével.

¹ Pl. idősek otthona, idősek klubjai, családok és gyermekek átmeneti otthona, tanoda, hátrányos helyzetű gyermekeket fogadó általános iskola, korai fejlesztést megvalósító alapítvány, kórházban lévő gyermekekért tevékenykedő alapítvány, különböző fogyatékossgal élők civil szervezetei, intézményei, Család és Gyermekjóléti Központ, Nagycsaládosok Egyesülete, Karitás.

Egy másik lehetőség a társadalmilag felelős cselekvés tapasztalati tanulására a 2010–2011-es tanév óta a *Társadalmi felelősségvállalás* kurzus, melynek célja „az ismeretek átadása mellett [...] a szemléletformálás is: azaz, hogy a hallgatók [...] megértsék a közösségért felelős cselekvés szemléletének fontosságát, beépítsék saját értékrendjükbe a társadalmi felelősségvállalás/szerepvállalás értékét és igényét” (*Tárgytematika Társadalmi...* 2018, 1). A félév során egyrészt a civil társadalom, illetve a társadalmi felelősségvállalás fogalmi kereteinek feldolgozására, a társadalmi részvétel hagyományos és modern eszközeinek, továbbá a társadalmi szerepvállalás formáinak, lehetőségeinek megismerésére kerül sor előadások, kiscsoportos munkák, közös gondolkodások, elhivatott és aktív önkéntesek, civil szervezeti képviselők tevékenységének megismerése révén. Másrészt oktatói támogatással a különböző szakos (pl. gazdasz, gazdaságinformatikus, építőmérnök, egészségügyi és szociális képzésű) hallgatók 3–5 fős csoportokban dolgozva önállóan találnak ki és terveznek meg, majd valósítanak meg olyan tevékenységet, akciót, eseményt, amellyel közelebb kerülhetnek valamely támogatásra szoruló csoport tagjainak megismeréséhez, vagy ami által hozzájárulnak az egyének életének jobbá tételéhez, vagy szolgálják valamilyen társadalmi ügy megvalósulását, hozzájárulnak valamilyen társadalmi probléma kezeléséhez, tehát olyan valamit kell csinálniuk, ami beleillik a társadalmi felelősségvállalás kereteibe. A félév végén e munkáról csoportdolgozatban és a teljes tevékenységről (kitalálástól a megvalósításig) szóló prezentáció bemutatásával kell beszámolniuk a hallgatóknak. Ez idáig számtalan csoportmunka valósult meg, a hallgatók gyűjtöttek különböző adományokat (játékot, ruhát, könyvet, tartós élelmiszert, írószert) intézményeknek, civil szervezeteknek; szerveztek lomtalanítást, szemétszedést; végeztek udvarrendezést, kerítésfestést; szerveztek társadalmi felelősségvállalásra, egészséges életmódra, felelős állattartásra érzékenyítő foglalkozást kisiskolásoknak; informatikaoktatást idős embereknek; kézműves foglalkozást hátrányos helyzetű gyerekeknek; meseelőadást kórházban fekvő gyerekeknek; zenés teadélutánt, közös beszélgetést idősekkel; folytattak segítő tevékenységet idős emberek körül (az idősek saját otthonában), és még lehetne sorolni. Fontos, hogy a segített személyekkel nem állhatnak baráti, rokoni kapcsolatban a fiatalok. E csoportmunkák során a hallgatók a gyakorlatban tapasztalják meg azt, hogy milyen fázisai vannak egy segítő tevékenység kivitelezésének, milyen nehézségekkel kell esetlegesen szembenézniük, ezeket hogyan kell lehet megoldani, és megtapasztalják a segítés örömét is.

A kurzusokon részt vevő hallgatók többségére nem jellemző, hogy korábban bármi hasonlót csinált volna, tehát számukra teljesen új vagy szokatlan helyzetben, szerepben próbálhatják ki magukat, ami fejleszti önállóságukat, problémamegoldó képességüket, együttműködő készségüket, és nem utolsósorban formálja szemléletüket, tágítja látóköriüket. Ezt bizonyítják a hallgatói visszajelzések is, melyek nagy része azt mutatja, hogy az elméleti ismeretanyagok mellett a tapasztalati tanulás által átélhető élmények, tudások ráébresztik a fiatalok egy részét arra, hogy a körülöttük lévő világ alakítására, jobbítására ők is képesek, és ehhez eszközöket, módszereket is megismerttet velük.

Ez a kettő tantárgyi példa is mutatja, hogy a szűkebb-tágabb környezetükért tenni akaró felelős, aktív állampolgárrá váláshoz a felsőoktatási intézményekben is fontos és lehet cselekvő tapasztalathoz juttatni a fiatalokat a társadalmi problémákkal, más társadalmi csoportok helyzetével, a segítő tevékenységgel és a felelősségvállalással kapcsolatosan.

Hivatkozott irodalom

- Andorka R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Második javított és bővített kiadás. Budapest, Osiris Kiadó.
- Az önkéntes munka jellemzői*. (2016): Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Bartal A.M.–Kmetty Z. (2010): *A magyar önkéntesek motivációinak vizsgálata és a magyar önkéntesmotivációs kérdőív (MÖMK) sztenderdizálásának eredményei*. Budapest, Kézirat.
- Boumendil, J. (ed.) (é. n.): *The Voluntary Sector in post Maastricht Europe*. CIVICUS.
- Brown, E. (1999a): Assessing the Value of Volunteer Activity. In. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 1. pp. 3–17.
- Brown, E. (1999b): The Scope of Volunteer Activity and Public Service. In. *Law & Contemporary Problems*, Autumn. pp. 17–42.
- Czakó Á.–Harsányi L.–Kuti É.–Vajda Á. (1995): *Lakossági adományok és önkéntes munka*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, Nonprofit Kutatócsoport.
- Czike K. (2006): Önkéntesség és társadalmi integráció. In. Czike K. – Kuti É. (szerk.) *Önkéntesség, jótékonyosság, társadalmi integráció*. Budapest, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány. pp. 21–72.
- Czike K.–Kuti É. (2006): *Önkéntesség, jótékonyosság, társadalmi integráció*. Budapest, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány.
- Csepeli Gy.–Prazsák G. (2011): *Az el nem múltó feudalizmus*. Budapest, Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont. <http://konfliktuskutato.hu>
- Fényes H.–Kiss G. (2011): *2011 – az Önkéntesség Európai Éve. Az önkéntesség társadalmi jelensége és jelentősége*. <http://www.bmoc.hu> (Letöltve: 2019. 01. 31).

- Fókuszban a felsőoktatás társadalmi dimenziója.* (2017): <https://www.elte.hu/content/fokuszban-a-felsooktatás-társadalmi-dimenziója.t.15294> (Letöltve: 2019.02.01.).
- Gáti A. (2010): *Aktív állampolgárság Magyarországon nemzetközi összehasonlításban.* Budapest, TÁRKI-TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatókutató Központ Zrt.
- Kuti É. (1997): Az önkéntes munka terjedelme és irányai. In: Landau E. – Szalai J. – Vince P. (szerk.): *Az államtalanítás dilemmái: munkaerőpiaci kényszerek és választások.* Budapest, Aktív Társadalom Alapítvány. pp. 152–203.
- Nárai M. (2008): *A nonprofit szervezetek helye és szerepe a helyi társadalmak életében – A nyugat-dunántúli nonprofit szektor helyzetfeltárása.* Doktori disszertáció, Győr–Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Doktori Iskola.
- Nárai M. (2014a): Humán szükségletek alakulása Győrben I. – Alapszükségletek. In: Csizmadia Z.–Tóth P. (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben. A győri járműipari körzet, mint a térségi fejlesztés új iránya és eszköze c. kutatás monográfiái 4.* Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft.p. 154–181.
- Nárai M. (2014b): Humán szükségletek alakulása Győrben II. – Magasabb rendű aktivitási szükségletek. In: Csizmadia Z. – Tóth P. (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben. A győri járműipari körzet, mint a térségi fejlesztés új iránya és eszköze c. kutatás monográfiái 4.* Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft. pp. 182–200.
- Nárai M.–Pécsi G.–Tóbiás L. (2019): Önkéntes segítő gyakorlat egyetemisták társadalmi érzékenyítésére. In: *Szociálpedagógia* (Megjelenés alatt).
- Nárai M.–Reisinger A. (2016): *Társadalmi felelősségvállalás és részvétel a lokális és területi közösségi folyamatokban.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Önkéntes munka Magyarországon. A Munkaerő-felmérés, 2011. III. negyedévi kiegészítő felvétele.* (2012): Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Smith, S. R. (1999): Volunteering and Community Service. In: *Law & Contemporary Problems*, Autumn. pp.169–177.
- Tárgytematika Önkéntes segítő gyakorlat.* (2018): Tantárgyfelelős Nárai M. – Pécsi G. Győr, Széchenyi István Egyetem Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.
- Tárgytematika Társadalmi felelősségvállalás.* (2018): Tantárgyfelelős Nárai M. Győr, Széchenyi István Egyetem Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.
- Társadalmi felelősségvállalás koncepció.* (2016): Kecskemét, Kecskeméti Főiskola.
- Tóbiás László (2014): Értelmiségnevelés – nem hozott anyagból. In: Mészáros Attila (szerk.): *A felsőoktatás tudományos, módszertani és munkaerőpiaci kihívásai a XXI. században.* Győr, Széchenyi István Egyetem. CD80-CD87.
- Wilson, J.–Musick, M. (1999): The Effect of Volunteering on the Volunteer. In: *Law & Contemporary Problems*, Autumn. pp.141–168.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.